

РЕЛІГІЙНА ОСВІТА У СОЦІАЛЬНИХ КОНЦЕПЦІЯХ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ УКРАЇНИ

У своїх соціальних концепціях християнські Церкви особливого значення надають освіті. Світська освіта розглядається в контексті сучасної науки і культури. Церква визнає авторитет і досягнення сучасної науки, але вважає, що раціональна картина світу, яка формується науковими дослідженнями, не є повною і всезагальною. Релігійний світогляд не може бути відкинтий, як джерело уявлень про істину і розуміння історії, етики і багатьох інших гуманітарних наук, які мають підставу і право бути присутніми в системі світської освіти і виховання, в організації суспільного життя. Церква категорично виступає проти ідеологізації науки і ставить завдання повернути втрачений зв'язок з релігійними духовними цінностями.

Крім того, підкреслюється, що наукове і релігійне пізнання мають різний характер. У них різні вихідні принципи, різні мета, завдання і методи: ці сфери можуть пересікатись, але не протистояти чи боротись одна з одною. В природознавстві немає ні атеїстичних, ні релігійних ідей, але є теорії більш-менш істинні. Церква і релігія не займаються питаннями будови матерії. В соціальній концепції підкреслено, що лише релігія і філософія виконують світоглядну функцію. Конкретні спеціальні науки такої функції не мають. Отже, Церква відмовляє природничим і гуманітарним наукам у світоглядній функції. Правда, у соціальній концепції РПЦ зазначено, що осмислення наукових досягнень і включення їх у світоглядну систему може мати широкий діапазон – від повністю релігійного до відкрито атеїстичного осмислення. Але останнє слово за собою в цьому залишає Церква.

Стосовно культури Церква підкреслює значення культурної творчості, оскільки вона здатна бути засобом благовістя. Взагалі, культура відкриває шлях до співпраці з Богом, оскільки культура має божественне походження. Культура – це наслідок вікової творчості людей. Особливо підкреслено, що Церква має право оцінки явищ світської культури. “Якщо творчість сприяє моральному і духовному відродженню особистості, Церква благословляє таку творчість. Якщо ж культура протиставляє себе Богу, стає антирелігійною або антилюдською, переростає в антикультуру, то Церква протистоїть такій культурі”, - говориться в концепції. Отже, світська культура повинна служити релігії, інтересам Церкви.

Виходячи із визначених засад відношення до науки і культури, Церква визначає своє ставлення до світської освіти. Християнська традиція, сказано в соціальній концепції, поважає світську освіту, оскільки науки, які там вивчаються, необхідні для віруючої людини. Але Церква категорично виступає проти дехристиянізації системи освіти, нав'язування учням антирелігійних і антихристиянських ідей, утвердження монополії матеріалізму і раціонального погляду на світ. Отже, на перший план богословами висуваються світоглядні аспекти освіти.

Християнське духівництво усвідомлює, що в поліконфесійній державі, яка в недавньому минулому пережила період атеїзму, жодна християнська Церква не може контролювати систему світської освіти. Своє завдання у цій сфері Церкви вбачають у співробітництві із світськими навчальними закладами, протидіяти дехристиянізації освіти і нав'язуванню молоді раціоналістичного або матеріалістичного (зокрема, атеїстичного) світогляду у поглядах на світ. Особливу тривогу в Церкві викликає проникнення в систему державної освіти антихристиянських тенденцій, а також окультних і неоязичницьких впливів. Тому християнські Церкви вважають за необхідне запровадження у школу релігійної освіти у формі християнської етики, а у вузи – теології. Вони виходять з того, що діти з родин віруючих мають право не лише на світську, але й релігійну освіту. Зазначу, що в Україні є всі можливості для реалізації цього права християнськими церквами. Станом на 1 січня 2005 року в Україні діють 12039 недільних шкіл, де діти з родин віруючих мають можливість здобувати релігійну освіту. Священнослужителі і проповідники різних конфесій працюють в недільних школах. Вони дають тут дітям необхідні з їх точки зору знання про релігію власної конфесії, роблять акцент на формуванні толерантності і терпимості до інших релігій, поваги до людини і загальнолюдських культурних цінностей. Така освіта і виховання заслуговують на увагу і вивчення набутого досвіду. Проте ієрархи християнських Церков, зокрема православних, негативно оцінюють роботу недільних шкіл, оскільки в них переважає схоластика і низький рівень викладання основ віровчення.

Україна – одна з найбагатших держав світу, яка має високий рівень насиченості різними освітніми закладами. Складається система світської релігієзнавчої освіти, розвивається богословська освіта. В державних навчальних закладах викладається курс релігієзнавства, яке отримало назву академічного. В духовних навчальних закладах і

недільних школах при релігійних громадах викладається конфесійно спрямоване релігієзнавство.

Фактично склалися дві системи релігієзнавчої освіти, які взаємодіють між собою. Цю взаємодію необхідно підтримувати і розвивати. Незважаючи на здобуті успіхи, світська і релігійна освіта мають великі труднощі. Це обумовлено багатьма причинами, перш за все повільним виходом нашого суспільства з кризової ситуації. Реформуванням і вдосконаленням світської (державної) освіти займається держава, а проблемами релігійної – Церква.

Актуальності в наш час набула проблема узгодження світської та богословської освіти. Ця проблема включає ряд злободенних питань, які викликають живий інтерес у нашому суспільстві. Це, зокрема, такі питання, як викладання основ християнської моралі у загальноосвітній державній школі, запровадження теології як обов'язкової дисципліни у вищих навчальних закладах, визнання кваліфікації фахівців з вищою теологічною освітою з метою прирівняти її до державної, визнання відповідності змісту програм підготовки фахівців теологічного спрямування державним правовим актам і багато інших. Зрозуміло, що вказані питання хвилюють перш за все діячів Церкви і широку громадськість. Вони істотно впливають на розвиток релігієзнавчої освіти як духовної цінності.

Зупинимось на аналізі деяких із цих питань.

По-перше, вивчення у загальноосвітніх школах предмету “Християнська етика” є досить складним з точки зору концептуального організаційно-методичного змісту і правового забезпечення. Відсутні досконалі програми з курсу “Християнська етика” і методичне забезпечення викладання.

Програми з християнської етики, що розроблені Львівським управлінням народної освіти та Острозькою академією критикуються у пресі за низький науковий рівень, примітивну методику і перекручення основоположних принципів Біблії на догоду ультранационального патріотизму (Дзеркало тижня. – 2002. - №8.). Сумнівною видається теза, пише газета, що в зазначених програмах з християнської етики “зконцентровані вищі цінності європейської цивілізації, тож християнські аргументи найвагоміші”. Хіба ця фраза, запитує автор статті, не принижує нехристиянські віросповідання?

Запропоновані програми з християнської етики є догматизованим варіантом викладання основ віровчення тієї чи іншої Церкви. Будь-яке догматизоване й монополізоване одержавлене вчення, в тому числі й релігійне, набуває рис жорстокої тоталітарної ідеології. Суть

проблеми навіть не в змісті християнських моральних приписів, а в тому, що вони за своєю природою претендують на роль вичерпного (!) набору непогрішимої істини на всі випадки життя. І саме така їхня природа несумісна з природою моралі як “неписаного закону”, – справедливо відзначає газета “Урядовий кур’єр” (2004. - 20 березня).

Крім того, не вирішені правові аспекти викладання християнської етики в школі. Ознайомлення з програмою і так званим “напрацьованим досвідом викладання християнської етики” у Львівській, Тернопільській, Рівненській та Івано-Франківській областях засвідчує, що йдеться про викладання переважно катехізму греко-католицької церкви у загальноосвітніх школах. А це, як відомо, суперечить Конституції України і чинному законодавству і вже викликає обурення батьків інших релігійних уподобань, керівництва інших конфесій. Крім того, ніхто не узагальнював досвіду викладання християнської етики у загальноосвітніх школах деяких західних областей України і його наслідки освітянській громадськості невідомі.

Власне, чому саме йдеться про християнську етику, а не про загальнолюдську етику. Серед релігійних діячів немає єдиної думки щодо змісту християнської етики. Українська Православна Церква Московського Патріархату пропонує вивчати основи православної культури, Українська Православна Церква Київського Патріархату – Закон Божий, Українська Греко-Католицька Церква – християнську етику. Одні протестантські церкви зорієнтовані на пуританську етику, інші – на біблійну, оскільки протестантські богослови по-різному інтерпретують принципи християнської моралі. На їх думку, учням необхідно надати можливість вибору, що вивчати: основи загальнолюдської моралі, біблійну етику або християнську етику. Тому, за відсутності єдиної думки серед представників різних релігійних організацій, не варто поспішати із запровадженням християнської етики в усіх класах загальноосвітньої школи. Непродумана поспішність може призвести до небажаних наслідків. Крім того, необхідно враховувати думку батьків щодо включення релігійних дисциплін у програми загальноосвітньої школи. Дослідження, проведені соціологічною службою Центру імені Разумкова у жовтні 2003 року, показали розбіжність думок з цього приводу. Так, на питання “Як Ви вважаєте, чи доцільним було б вивчення у загальноосвітній державній школі наступних предметів?” отримані такі відповіді (у відсотках):

	Назва предметів	Вивчення цього предмету має бути обов'язковим	Вивчення цього предмету має бути добровільним	Цей предмет взагалі не повинен вивчатися у державних школах	Важко відповісти
1.	Закон Божий	25,8	50,3	19,9	4,0
2.	Християн. етика	25,5	53,5	15,8	5,2
3.	Основи православної культури	22,9	56,2	15,2	5,7
4.	Релігієзнавство (історія релігій)	30,0	52,1	13,6	4,3

Приведені дані відображають не лише розбіжність думок опитаних щодо вивчення релігійних дисциплін у загальноосвітній державній школі, але й плюралізм у світоглядній орієнтації членів суспільства. За даними цього ж центру релігійність населення України становить 49,6 %. Виявилось, що близько 53,3% опитаних висловились за вивчення релігії на добровільних засадах і 52,1 % – за вивчення релігієзнавства (історії релігії).

Спочатку питання необхідно всебічно вивчити, з'ясувати те, як запровадження християнської етики у шкільництво узгоджується з правовими вимогами й нормативними документами про загальноосвітню школу. Зокрема, відповідними директивними документами включено в базовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів дисципліни: «Етика» (5-6 класи), «Людина і світ», «Людина і суспільство» (10-11 класи), «Основи філософії» в школах гуманітарного спрямування. Учні загальноосвітніх шкіл отримують сучасні наукові знання про навколишній світ, тобто природу, суспільство і людину.

У вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації читається курс етики. Цей курс включає й питання християнської етики. Крім того, учні загальноосвітньої школи отримують знання про релігію і, зокрема,

християнську етику, вивчаючи історію стародавнього світу, історію середніх віків, сучасну історію, історію України, українську і зарубіжну літературу тощо. В старших класах розширено компонент соціально-гуманітарної підготовки учнів. Зокрема, вивчається така дисципліна як “Людина і суспільство”, в якій розкриваються питання походження світу, людини, сенсу і цінності життя та інші, що мають світоглядний характер. При цьому не обходяться питання, пов’язані з релігією. Високі моральні якості і духовність учнівської й студентської молоді формуються не лише християнською мораллю, а й комплексом дисциплін, що вивчаються у середній і вищій школі.

Міністерством освіти України встановлено, що в ряді державних шкіл мають місце факти самочинного запровадження вивчення Закону Божого або Катехізму, чим порушується Конституція України, зокрема принцип світського характеру державної освіти. Крім того, серед деякої частини духовенства поширена думка, що в школах повинно викладатись віровчення тієї Церкви, яка є панівною в регіоні або якій “належить канонічна земля”. По-перше, такий підхід в кінцевому підсумку веде до дискримінації в галузі релігійної освіти, її політизації, насадженню релігійних вірувань, що панують в даній місцевості, національним меншинам, які сповідують іншу релігію. А це, зрештою, приводить до порушення прав людини. Релігійна освіта повинна відповідати не лише державному чинному законодавству, але й міжнародним правовим документам в галузі релігії.

По-друге, в наш час Україна перебуває під впливом різних місійних центрів, нетрадиційних релігійних об’єднань і корпорацій, які активно пропагують не характерні для України релігійні вірування. Вивчення досвіду роботи різних місіонерських організацій, молодіжних релігійних товариств показало, що нам пропонуються далеко не кращі зразки християнської освіти, які є у США, Канаді, Великобританії та інших країнах. Аналіз роботи так званих експериментальних класів, які пропонувались як зразки шкіл майбутнього зарубіжними релігійними корпораціями, дозволило виявити недоліки і з’ясувати труднощі у цій справі. В ряді випадків державний компонент навчального плану штучно скорочувався. Наприклад, до навчального плану середньої школи замість математики та історії включались такі дисципліни як історія релігії в легендах, основи біблійних знань, біблійна географія тощо. Викладання цих дисциплін здебільшого не мало відповідного методичного забезпечення, було відірване від культури і національних традицій українського народу. Все це істотно позначилося на знаннях учнів. Учні добре розповідали про родовід та імена Старозавітних пророків і царів

стародавньої Іудеї, але нічого не знали про князя Володимира Великого, який хрестив Київську Русь, князя Ярослава Мудрого, який багато зробив для зміцнення позицій християнства на наших теренах та інших діячів української держави. Чи потрібна така освіта взагалі і релігійна зокрема? Школа повинна давати знання молоді на рівні сучасних наукових досягнень із врахуванням культурних надбань українського народу і не пристосовувати їх до релігійних догм.

По-третє, надання відповідного статусу “Теології” в державній системі освіти і з’ясування місця релігії у загальноосвітній школі зачіпає інтереси широкої громадськості нашої держави. В пресі розгорнулись дискусії з цього приводу, в яких підкреслюється що воно вимагає глибокого вивчення і знаходження конструктивних механізмів вирішення, і не може вирішуватись у кабінетах адміністративним шляхом.

В наш час теологія розглядається як виключно релігійна дисципліна. Виникає питання чи існує позаконфесійна теологія? Якщо подивитись на проблему історично, то можна припустити, що існує, але вона буде генетично пов’язана з історією філософії. Наприклад, основною частиною філософського вчення Аристотеля є теологія. У Фоми Аквінського виділяється така складова філософії як “натуральна”, природна теологія. Натуральна теологія — це ще не сама віра, а передумова віри. В наш час теж існують різні філософські теології, що претендують на позаконфесійність. Тоді навіщо запроваджувати у вузах теологію, коли там вивчається історія філософії, в тому числі історія філософської думки в Україні.

Якщо не лукавити, то мова повинна йти про католицьку теологію, православне богослов’я, протестантську теологію, філософію буддизму, іудейську теологію тощо. Коли йдеться про запровадження теології у вузах як обов’язкової навчальної дисципліни, то виникає питання про доцільність її запровадження. Якщо йдеться про подолання рецидивів атеїзму і марксистського мислення в освіті, то це вже клерикалізація освіти, намагання перетворити християнство у панівну ідеологію на зразок наукового комунізму. Виникає питання: чи може християнство виконувати функцію панівної ідеології в суспільстві? Відповідь однозначна — не може, тому що воно перестане бути релігією. В наш час у переважній більшості країн світу домінуючою є політична ідеологія, а не релігійна.

Ліцензування теології пов’язане з багатьма труднощами, зокрема, невідповідністю концептуального змісту світської (державної) і богословської освіти, а також правовими питаннями. Теологія — це

виключно релігійна дисципліна, до того ж конфесійно спрямована. В умовах світської держави, якою проголосила себе Україна, теологія викладається лише в церковних навчальних закладах. З цієї причини вона не була включена до державного переліку спеціальностей. Якщо Церкви мають потребу у підготовці висококваліфікованих кадрів, піднятті їх духовної освіти до рівня державної, то діюче законодавство не забороняє їм це робити. Досить запровадити у навчальні плани і програми церковних навчальних закладів державний стандарт освіти, прийняти процедуру акредитації закладів духовної освіти державними органами і виявити готовність її пройти, запросити до викладання фахівців державних вузів, тоді відпаде питання про визнання державними церковних документів про освіту. Зазначені питання, як відомо, відносяться до компетенції та ініціативи Церков, а не держави.

Крім того, ліцензування теології і внесення її до державних напрямків підготовки фахівців вимагатиме від органів освіти контролювати якість підготовки спеціалістів з теології, які готуються для потреб Церкви. Згідно діючого законодавства, органи освіти такого контролю забезпечити не зможуть, оскільки це буде втручанням у внутрішні справи Церкви.

МОН України включило спеціальність “Теологія” як складову частину напрямку підготовки за спеціальністю філософія. Деякі Церкви пропонують запровадити її як обов’язкову дисципліну. Виникає питання: яку теологію запроваджувати і з якою метою? За традиційним визначенням теологія є теоретичною систематизацією віровчення тієї чи іншої Церкви. Фактично існує католицька теологія, православне богослов’я, ісламська або протестантська теологія та інші, які задовольняють потреби тієї чи іншої Церкви і відповідають особливостям її віровчення. Україна, як відомо, поліконфесійна держава. В ній зареєстровано понад 70 конфесій і практично неможливо знайти варіант теології, який би задовольняв потреби усіх Церков. Тим більше наша держава зобов’язалася поважати традиції і внутрішні настанови Церков та релігійних організацій, якщо їх статuti та діяльність не суперечать чинному законодавству.

В Конституції України і законодавстві про освіту держава задекларувала, що освіта в Україні має світський, а не релігійний характер. Тому запровадження теології у вузівських компонент освіти з метою підготовки фахівців з теології на державному рівні для усіх сфер суспільного життя, як це пропонують деякі Церкви, не викликається суспільними потребами, суперечить Конституції України і чинному законодавству.

Відтак включення до державного переліку спеціальностей “Теології”, запровадження її як обов’язкової вузівської дисципліни – питання складне і неординарне. Воно вимагає глибокого вивчення і розв’язання ряду проблем як з боку Церков так і державних органів. Формальний підхід до цієї справи може призвести до порушення прав людини, неминуче ускладнить взаємини між студентами, учнями і, зрештою, взаємини між конфесіями, державою і різними Церквами.

З боку деяких Церков піднімається питання про необхідність прирівняти богословські наукові ступені до державних. Розв’язання цього питання значною мірою обумовлене дотриманням духовними академіями державних вимог щодо присудження наукових ступенів і вчених звань. Підготовка фахівців вищої кваліфікації з богослов’я ведеться духовними академіями, як відомо, на базі спеціальної підготовки з теології і загальної середньої освіти. Такий порядок суперечить Положенню ВАК України про здобуття наукових ступенів і вчених звань.

Формальне ототожнення богословських наукових ступенів і вчених звань з державними призведе до того, що кандидатами і докторами наук, а також доцентами і професорами, будуть визнані особи, які не мають повної вищої освіти і рівень знань яких не відповідає стандартам вищої школи. Якщо йдеться про здобуття наукового ступеня особою, яка має диплом про вищу освіту державного зразка, але працює в церковній сфері, то вона успішно захищає дисертацію у державних спеціалізованих вчених радах і отримує наукову ступінь кандидата або доктора наук. Діюче законодавство України ніяких перешкод для віруючих у цій сфері не чинить. Так, за останні два роки на засідання Спеціалізованої Вченої ради Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України троє релігійних діячів захистили кандидатські дисертації і здобули наукових ступінь кандидата філософських наук за спеціальністю “Релігієзнавство”. Вони отримали державні дипломи кандидатів наук.

В деяких наукових дослідженнях і засобах масової інформації піддається сумніву вивчення релігієзнавства. Допускається його ототожнення з теологією. Вказані сфери знань не тотожні як за змістом, так і за структурою. Вони не можуть замінити одне одного. В державних освітніх закладах викладається курс релігієзнавства позаконфесійний за своїм змістом. Духовні освітні заклади дають релігійну освіту конфесійно зорієнтовану. Відтак за змістом і характером – це різні освіти. Релігійна (богословська) освіта зорієнтована на підживлення того чи іншого віросповідання, відтворення релігії. Релігієзнавча освіта озброює людину науковими знаннями про релігію, з’ясовує її сутність і соціальні функції, її місце і роль в суспільстві, в сфері культури. Вона конфесійно

незаангажована, має просвітницький характер, оскільки без будь-яких симпатій чи антипатій розкриває сутність віровчення, особливості культу, характер історії і традицій тієї чи іншої релігійної течії.

По-четверте, для державної освіти взагалі, і релігійної, зокрема, актуальною є проблема кваліфікованих кадрів. Лише високоосвічені кадри можуть забезпечити викладання теології, вивчення релігії на науковій основі, оскільки знання релігії сприяє підвищенню освіченості людини і більш глибокому знанню національної культури.

Науковий рівень релігійної освіти можуть забезпечити кваліфіковані кадри, які мають вищу освіту, належну педагогічну підготовку, володіють енциклопедичними знаннями і методикою викладання. Таких кадрів катастрофічно не вистачає як в державних освітніх закладах, так і в церковних навчальних закладах. Їх ніхто не готує. До викладання релігії іноді залучаються випадкові люди, які не мають належної освітньої підготовки. Вони, як правило, керуються принципом релігійної нетерпимості, дають інтерпретацію загальнолюдських і християнських моральних цінностей в ключі віросповідних принципів своєї конфесії, принижують значення інших віросповідань. Іноді спостерігається сугестивний тиск на особистість віруючого, спроби психологічного кодування, впливу на свідомість і підсвідомість дітей і молоді, яке чинять нетрадиційні конфесії. Підготовку висококваліфікованих кадрів в галузі релігієзнавства можна забезпечити спільними зусиллями Церков і держави на контрактній основі. Але ці справи вирішуються повільно, а дехто навіть побоюється, щоб це не сприяло відродженню атеїзму.

Форми співпраці Церков і державних установ освіти можуть бути різними, зокрема, укладання угод про співпрацю, запрошення провідних вчених для викладання світських дисциплін в церковних навчальних закладах, навчання на філософських факультетах університетів випускників духовних навчальних закладів на контрактній основі. Проте слід зазначити, що роль теологічних факультетів в університетах країн Західної Європи поступово відходить у минуле. Вони стали в основному світськими освітніми і науковими закладами.

Утворені у нас на базі деяких державних університетів теологічні відділення і факультети на замовлення Церков виявились мало ефективними, оскільки в них не узгоджено світський і духовний аспекти освіти, чітко не визначена сфера використання випускників. Наприклад, випускникам філософсько-теологічного факультету Чернівецького університету важко влаштуватись на роботу. Працевлаштування таких фахівців іноді перекладається на плечі

держави. Випускникам теологічних факультетів варто було б видавати два дипломи — про вищу світську освіту і богословську. Це допоможе вирішити проблему їх працевлаштування.

Але головним є питання узгодження програм загальноосвітньої та релігійної підготовки студентів. Якщо йдеться про набуття світської професії випускниками духовних навчальних закладів, то вони можуть її здобути шляхом екстернату або заочної освіти. Це право їм гарантоване Конституцією України і Законом “Про освіту”.

В Україні склалася і розвивається система релігієзнавчої освіти. У державних вищих закладах освіти усіх рівнів акредитації викладається дисципліна “Релігієзнавство” як обов’язкова. Ведеться підготовка кадрів вищої кваліфікації з релігієзнавства для задоволення потреб вищої школи і науково-дослідних закладів. Є відповідна наукова спеціальність з релігієзнавства, діють спеціалізовані ради по захисту кандидатських і докторських дисертацій. Здійснюється підготовка фахівців з релігієзнавства серед студентської молоді за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями з присвоєнням кваліфікації: бакалавр, спеціаліст, магістр. Підготовлені кадри в галузі релігієзнавства здатні забезпечити науковий рівень знань про релігію. Державну систему підготовки кадрів не доцільно руйнувати, а навпаки, всіляко удосконалювати.

Безумовно, релігієзнавча освіта і виховання розглядаються як дієвий засіб формування духовності народу. Але вона не може проводитись спрощеними методами і спрямовуватись на нівелювання історичних і національних цінностей українського народу в угоду утвердження релігійних принципів тієї чи іншої Церкви або зарубіжної харизматичної конфесії. Деформоване релігійне навчання і виховання мало приносить користі у розвитку духовності.

Релігієзнавча освіта і виховання духовності народу повинні здійснюватись на принципах гуманізму, толерантності і дотримання принципу свободи совісті. Їх необхідно спрямовувати в русло нормалізації міжконфесійних відносин і забезпечення стабільності українського суспільства.

На основі сказаного можна зробити такі висновки.

По-перше, підвищення ролі релігії у формуванні духовності народу пов’язане з проблемою узгодження світської та богословської освіти. Їх узгодження необхідно розглядати в контексті існуючого в Україні правового поля, зокрема, із врахуванням 35 статті Конституції України, якою встановлено, що Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від Церкви, а також Закону

України “Про освіту”, якими визначається світський характер державної освіти (статті 6,9,15). Необхідно також керуватися Законом України “Про свободу совісті та релігійні організації” та міжнародними документами ООН з питань прав людини і віросповідань, які чинні в Україні.

По-друге, в сучасних умовах відбувається процес реформування і вдосконалення державної освіти, а богословська освіта відстає від цього процесу. Вона є надто консервативною. Концептуальні засади православної Церкви у поглядах на освіту явно не співпадають з політикою української держави у галузі освіти. Узгодження світської і церковної освіти, підняття її до рівня державної можливе на основі включення в навчальні плани і програми духовних навчальних закладів блоку державних стандартів освіти. А це, як відомо, компетенція і внутрішня справа Церков та релігійних організацій, а не держави. Якщо надійдуть відповідні пропозиції з боку Церков відносно допомоги держави щодо підвищення якості богословської освіти, то вони можуть бути розв’язані на основі діючого правового поля в Україні.

По-третє, необхідно відмовитись від декларативних і пропагандистських підходів стосовно розв’язання проблеми узгодження світської і богословської освіти. Окремими церковними діячами іноді висловлюють крайні і не виважені пропозиції щодо релігієзнавства, яке доцільно викинути з вузівських програм навчання, оскільки воно нібито не задовольняє потреб у релігієзнавчій освіті. Висувається також вимога переглянути програми і підручники з природничих дисциплін загальноосвітніх державних шкіл і узгодити їх з теологічною концепцією креаціонізму. Зустрічаються й такі застереження окремих релігійних діячів “якщо нас не пустять у школу через парадний вхід, ми знайдемо запасні двері”. Складається враження, що дехто з церковних діячів під узгодженням світської і церковної освіти розуміє клерикалізацію державної освіти. Зрозуміло, що подібні не виважені підходи істотно заважають конструктивному і діловому розв’язанню проблеми, підвищенню ролі релігієзнавчої освіти у формуванні духовності нашого народу. До того ж, згідно Закону Церква не має права втручатися в державні справи і щось диктувати державі.